

1/2015 SSKH NOTAT – SSKH REPORTS AND DISCUSSION PAPERS

FAMILJ, FOSTRAN, ANKNYTNING OCH UTBILDNING – TRENDER I TIDEN

Airi Hautamäki

Avskedsföreläsning 18.9.2014

SSKH Notat 1/2015

Familj, fostran, anknytning och utbildning – trender i tiden. Professor Airi Hautamäkis avskedsföreläsning. Airi Hautamäki. Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet, 2015
Helsingfors

ISBN 978-952-10-8831-5

ISBN 978-952-10-8832-2 (PDF)

ISSN-L 1457-1250

ISSN 1457-1250 (Print)

ISSN 1798-6966 (Online)

<http://sockom.helsinki.fi/info/notat.html>

SSKH Notat

*Svenska social- och kommunal högskolan
vid Helsingfors universitet*

1/2015

Sanningen färdas långsamt och ofta i tvivelaktigt sällskap

Två röda trådar har tvinnats samman under min akademiska bana. Jag har drivits av en önskan att utforska nya, uppstigande sanningar i kombination med kritisk och interdisciplinär analys av i tiden varande problem. Thomas Kuhn (1962/2012) menar att nya uppstigande sanningar ofta till en början röner mycket motstånd och färdas långsamt, tills de plötsligt tar sitt språng ur marginalen och börjar strukturera om hela vetenskapsfältet. Jag följde med den kulturhistoriska skolans uppgång på 70-talet. Den visade på nya sätt att kombinera människans unika individualitet med hennes grundläggande sociala natur. Fr.o.m. 1990-talet har jag deltagit i utvecklandet av en intressant, teoretiskt syntetiserande och nyskapande skolbildning inom anknytningsteori, *Dynamic-Maturational Model of attachment and adaptation* med upphov i P.M. Crittendens tänkande (Crittenden & Ainsworth, 1989; Crittenden, 2006; Hautamäki, 2014a).

Interdisciplinaritet innebär ett multisystemiskt synsätt, att ett fenomen granskas i olika relationssystem och ur olika perspektiv samtidigt (*perspectival truths*, Kvale, 1997). Den centrala frågan är vad som förblir konstant hos fenomenet, när forskaren jämför olika perspektivs facetter på fenomenet med varandra. I den kritiska realismens (Archer, Bhaskar, Collier, Lawson, & Norrie, 1998; Hautamäki, 1985) efterföljd kan det, som förblir konstant hos fenomenet i dess olika relationssystem, betraktas som fenomenets väsen i motsats till dess varierande perspektivbaserade framträdelseformer. Interdisciplinaritet bemöts ibland av xenofobi, anklagelser om intellektuell imperialism eller reduktionism. Interdisciplinära teories kritiserbarhet är stor, eftersom de kan synas schematiska eller inte tillräckligt precisa, speciellt i skarvarna till närliggande vetenskaper.

På kontaktytor och i skarvarna mellan vetenskaper föds dock ofta innovativa tankar, groddar till nya paradigmer.

So wie es ist, bleibt es nicht (Bertolt Brecht, *Lob der Dialektik*)

En gråkall septembermorgon 1973 satt jag på Joensuu universitets kafeteria och drack morgonkaffe med professor Annika Takala. Min man och jag hade just flyttat från Helsingfors för att tillsammans med professor Y-P Häyrynen bygga upp den psykologiska enheten vid Joensuu universitet. Jag vikarierade som universitetslektor i pedagogisk psykologi, min äldsta sparkade i magen och jag skulle strax rusa iväg för att föreläsa Forskningsmetodik 3. Professor Annika Takala uttryckte en vision rörande den nya dagvårdslagen. Hennes vision var också min och min generations. Hon sade: ”Vi står inför en om-

välkning i det finländska samhället. Dagvårdslagen innebär en möjlighet till att tidigt påverka en möjlig fördröjd utveckling hos barn från mer eftersatta hemförhållanden. Likartade utvecklingsvillkor kan nu skapas för barn redan under förskoleåren.” Samtidigt höll grundskolan på att genomföras och universiteten regionaliserades - likartade utvecklingsvillkor etablerades på alla utbildningsnivåer i Finland.

Hur gick det sen, med drömmen om ökade möjligheter till social jämlikhet, i familj och skola?

Utgångspunkten är den stora efterkrigstida generationen och dess erfarenheter, hur vår forskning berörts av och berört samtida samhällsfenomen.

Fyrtioalsterna – en upprorisk generation av nu grå pantrar

Var realist, kräv det omöjliga! - Paroll under Parisrevolten, 1968

De efterkrigstida generationernas liv präglades av återuppbyggnadsarbetet i krigets spår, i ett land präglat av hårt arbete, industrialisering och ekonomisk tillväxt under hoppets stjärna. Auktoritär fostran och självklar lydning inför överheten fick sin legitimitet av en solidaritet med kollektiva, högre syften. En minnesbild, som etsat sig i mitt sinne är Munksnäs skolas scoutpatrull, som i givakt, ledd av rektor och scoutledare Gunnar Fagerlund på Munksnäs folkskolas scen stämmer upp i scoutsången: *”För gud, för hem och fosterland, var än dig livet ställer, var redo när det gäller, med hjärta håg och hand.”* Vår generation har varit redo att anta och axla utmaningar. Skolåren präglades av konkurrens om läroverksplatser – vi var alltid många. Min mellanskolklass i Munksnäs svenska samskola hade 43 elever. Under våra studieår urbaniserades Finland snabbt. Social mobilitet via utbildning var möjlig och många gjorde en klassresa. Kulturradikalismen och anti-auktoritära rörelser samt medvetenhet om den s.k. tredje världen nådde också finländska universitet. Vidgade internationella vyer inspirerade till internationellt samarbete. För att förändra världen gick många av oss ut. Välfärdsstaten byggdes upp och ett hoppets perspektiv skapade en grund för solidariskt samarbete.

Finländsk psykologi som brobyggare mellan öst och väst: Den kulturhistoriska skolan

År 1970 besökte Kompleksi rf., psykologie studerandes ämnesförening vid Helsingfors universitet, den Psykologiska fakulteten vid Universitetet i Moskva. Den ryska psykologins ikoner A.N. Leontiev, A.R. Luria och P. Galperin tog generöst mot oss och ett finländskt

samarbete inleddes med den ryska psykologin. Vårt syfte var att skapa en relationell psykologi, som skulle förankra individen, ständigt stadd i utveckling, i hennes sociala sammanhang. Den kulturhistoriska skolan med synen på människan som helheten av samhällsliga relationer, dvs. antagandet om människans sociala evolutionsform, dialektiken mellan objektivisering av individens förmågor i mänskliga skapelser och barnets tillägnande av dessa i ontogenesen, erbjöd nya möjligheter att knyta samman individens utveckling med den samhällshistoriska utvecklingen (Vygotsky, 1978; Hautamäki & Hautamäki, 1981; Hautamäki, A., 1982).

Bildbarhets begreppet (Häyrynen & Hautamäki, J., 1973) revolutionerade den rådande utbildningssynen i debatten kring grundskolan. Nya sätt att se på människans bildbarhet visade på utvägar ur Altvater och Huiskens (1971) skräckvision om det polariserade klass-samhället med en bimodal kvalifikationsfördelning till det demokratiska kravet på allas möjligheter att tillägna sig den vetenskapligt-tekniska utvecklingens landvinningar. Jag inriktade mig på familjeforskning i Frankfurtskolans (Adorno, Frenkel-Brunswik, Levinson, & Sanford, 1969; Lorenzer, 1972) efterföljd: Hur förmedlas samhälleligt förtryck via familjen till barnets utveckling, men också i Vygotskys (1978) efterföljd: Hur påverkar socioekonomiska betingelser familjens verksamhetsmiljö (definierad i termer av den potentiella utvecklingszon, som öppnas i familjesamspillet för barnets utveckling) och, via detta, barnets och den ungas utveckling (Hautamäki, A., 1982, 1986)?

Förändring av familjen – uppluckring av könsroller och generationsgräns

Avtraditionalisering av familjen (Giddens, 1991) har inneburit en utveckling från polära och kompletterande könsroller till antagande om könslighet och förväntningar om likartade funktioner också i primärvården av det späda barnet. Elsa Beskow illustrerar väl traditionell rollfördelning i den borgerligt-patriarkaliska familjen i sin sagobok *”Tomtebarnen”*: *”Far är stark och modig och mor är blid och rar...”*. I den senmoderna familjen fördelas däremot funktioner utgående från individualiserad rådplägning mellan parterna med beaktande av deras särdrag – detta i kombination med en variation av familjeformer (Giddens, 1992). I den traditionella, borgerligt-patriarkaliska familjen var också generationsgränsen klart utstakad - fadern – pater familias, familjens överhuvud, hemmets städiga ek, styrde med fast hand, ofta uppbackad av religiösa värderingar, barnens fostran till lydriad, redobogenhet och arbetsamhet. Nuets njutningar skulle offras på framtidens altare (Hautamäki, 2008, 2010).

Schema 1: Uppluckring av könsroller och generationsgräns

**GENERATIONSGRÄNS FRÅN KÖNSPOLARITET TILL KÖNSLIKHE
LUCKRAS UPP**

	Kvinnans expressiva, mannens instrumentella funktion	Jämnare fördelning av funktioner
Asymmetrisk relation: Vuxenauktoritet och omsorgsansvar	Auktoritär lydnadsfostran i den borgerligt-patriarkaliska och den agrara familjen. Det behövande barnet, det kuvade barnet	
Symmetrisk relation: Mer jämbördig rela- tion, barnets självbe- stämmande		En mångfald av familjeformer: rådplägende fostran, det kompetenta, självbestämmande barnet. Det utsatta eller gränslösa barnet

Modern, hemmets ängel, skulle hålla hemmets härd varm genom att fungera som en känslokatalysator i familjelivet. Finlands sena urbanisering och ett endast tunt skikt av välbeställt borgerskap i städerna innebar dock att denna familjemodell aldrig helt förverkligades. Speciellt på den gamla landsbygden arbetade man och hustru jämsides, sida vid sida, i jämbredd. Båda hade sina egna ansvarsområden, vilket också gett den finländska kvinnan en större upplevelse av självbestämmande med ett berättigande till en egen röst (Hautamäki, 2010). Båda familjeformerna hade sina avigsidor i förhållandet till barnet. I den förstnämnda familjeformen var risken det kuvade och kuschade barnet, i den sistnämnda det gränslösa, utsatta och vanvårdade barnet. När föräldraauktoriteten urholkas, hur skall man skapa struktur och också skyddande gränser i barns liv? När barnen inte längre bidrar till familjens försörjning och traditionen inte föreskriver skyldigheter gentemot barnen samt det individuella självförverkligandet blir centralt, varför skulle föräldrar längre försaka sina egna njutningar till förmån för sina barns väl och ve? Meningen och innebörden av att fostra barn kan urholkas.

Mot denna fond av, också motstridiga utvecklingstrender, granskas frågan om barns och ungas välbefinnande idag.

Hur mår barn och unga i slutet av ”Barnets århundrade”?

Under 1900-talets lopp har varje barngeneration, förutom under krigsåren, mått bättre än den föregående. Efter den ekonomiska depressionen 1990 uppstod en svacka; psykosomatiska symptom började öka (Rimpelä, 2001). Parallellt med det försämrades både barnfamiljernas ekonomiska ställning och deras stödsystem; småbarnsföräldrarna hade de längsta arbetstiderna. Även om majoriteten av barn mår bra, upplevde närapå 1/3 sig lida av bristande daglig omvårdnad, nedsatt självkänsla och psykosomatiska problem (Järventie, 1999; Bardy et al., 2001). En ”*vanvårds*”-diskurs uppstod (Jallinoja, 2006).

Barns och ungas hälsa efter millenniumskiftet – föräldra-stress och ekonomiska problem

Matti Rimpelä (2008) förhåller sig kritiskt till ”*vanvårdsdiskursen*”: De flesta barn får fortsättningsvis god vård. Problemen hopar sig i de breda marginalerna, både i de marginaliserades, och de av arbete uppslukade föräldrarnas familjer. En viss tudelning av familjer kan skönjas år 2014: 40 % av föräldrarna upplever tidsbrist och stress, medan 40 % kämpar med ekonomiska problem. 1/3 av mammorna och 1/2 av papporna arbetar övertid hemma (se Lammi-Taskula & Karvonen, 2014; Kaikkonen et al., 2012 vad gäller trender för barns och ungas hälsa). Arbetande föräldrar tenderar att vara ständigt uppkopplade till sitt arbete, beredda att rycka in med dito skuld känslor över att inte alltid räcka till för sina barns och hemmets behov.

Nådde grundskolan sitt syfte?

PISA-resultaten har varit och är fortsättningsvis en hyllning till grundskolan, och resultat av mer jämställda uppväxtvillkor i Finland. Internationellt sett är prestationsskillnaderna mellan skolor minst. I nordisk jämförelse påverkar socioekonomiska skillnader minst prestationsnivån i Finland (Hautamäki & Hautamäki, 2009). Ingen polarisering mellan skolor eller elevgrupper kan skönjas. En trend sedan 2006 del i storskaliga, kohortbaserade, på varandra följande undersökningar är dock en något försämrad nivå (till exempel, lära-att-lära, attityder till inläring, matematik) för ALLA elevgruppers del (Hautamäki, Kupiainen, Marjanen, Vainikainen, & Hotulainen, 2013).

Finländska elever synes inte längre automatiskt och vanemässigt, av rädsla för överheten, satsa energi på ”low-stakes” tasks, dvs. uppgifter, som inte gagnar dem själva. I Ziehes (1975; se även Ziehe & Stubenrauch, 1982) efterföljd kan frågan ställas: Har skolan mist en del av sin gloria och läraren en del av auktoritet, också som portvakt till social mobili-

tet? Samtidigt tävlar skolan med andra informationssystem om barns och ungas uppmärksamhet. Som helhet kan detta hos elever skapa en mer individuellt varierande, självtematiserad inlärningsmotivation kopplad till krav på större självbestämmande, vilket kräver rådplägning av lärarna. I takt med urholkningen av lärarauktoriteten, måste lärarna i högre grad både rådpläga med eleverna och skapa ett individuellt intresse och motivation hos sina elever. Lärarnas arbetsbelastning och upplevelse av stress, ackompanjerad av risk för utbrändhet, ökar. Stadsgeografiska studier pekar på att boendesegrering i enlighet med föräldrars utbildnings- och inkomstnivåer ökar i huvudstadsregionen, vilket på sikt kan medföra selektionseffekter vad gäller elevers inlärningsförmåga och -motivation i skolor med olika rekryteringsområden.

Diskursen om narcissistiskt sårbara unga

Ziehes (1975) tes om narcissistiskt sårbara unga, som undviker utmaningar i inläring för att stanna i sin kokong av storslagna fantasier kan kritiseras. Självtematiseringen i inläring och utbildning kan också bero på de ungas realistiska bedömning av sina egna, minskade möjligheter utgående från förväntad framtidshorisont. Inlärningsmotivationen är framtidsorienterad. De unga anser sig dock ha en bättre hälsa nu än i början av årtiondet, hälsovanorna är bättre, men nattvak och övervikt ökar (Luopa, Lommi, Kinnunen, & Joke-la, 2010). Studerande vid yrkesläroanstalter har klart sämre hälsovanor, till exempel vad gäller motion, bruk av rusmedel och droger. År 2014 kan sålunda skillnader i hälsovanor skönjas bland unga och unga vuxna; ett hälsogap mellan unga på olika utbildningsnivåer börjar vidgas.

Att skapa identitet i ett samhälle svårt att överblicka

Unga vuxna har svårare att skapa en känsla av sammanhållen identitet, identitet med sig själv över tid och rum i ett individualiserat samhälle med omnipotenta vuxenideal kopplade till minskade möjligheter, arbetsmarknadens förväntade nollsummespel (Luyckx, Schwartz, Berzonsky, Soenens, Vansteenkiste, Smits, & Goossens, 2008). Till och med för unga vuxna kan identitetssökandet fortsättningsvis präglas av ett ångestladdat grubbel, åltande, åtföljt av nedsatt självkänsla och depressivitet (Luyckx, Soenens, Goossens, Beckx, & Wouters, 2008). Luopa et al. (2010) visar på att depression bland skolelever och unga har ökat, speciellt i låginkomstfamiljer med arbetslösa föräldrar. Föräldrars arbetslöshet har ökat sedan 2007. Ett nytt fenomen är att både pojkars och flickors depression i dessa familjer har ökat – depression har tidigare varit i högre grad flickors/unga kvinnors

sätt att reagera på problematiska och svårlösta livssituationer. Men ungas önskan om att förverkliga sig själva också i arbetslivet har fortsatt att öka ända sedan 1960-talet.

Individens självförverkligande i ett undflyende och ofattbart samhälle

1950-talets kulturella modell, av skyldigheter och plikt motiverat självförsakande, har ersatts av en betoning av individens rättigheter och självförverkligande (Hautamäki, 2010). Vad binder samman och förpliktar i ett samhälle, där det reella beroendets länkar blivit så vidsträckta och förgrenade att individen har svårt att skönja dem? Tilltron till ömsesidigt förpliktande band människor emellan kan minska, ifall en del tilldelas rätt till handlingsfrihet, medan andra blir de redovisningsskyldiga (Siltala, 2013). En upplevelse av nollsummespel kan leda till att alla försöker maximera sin egen vinst på andras bekostnad, eftersom solidariskt samarbete på lång sikt kan bädda för bedrägeri.

Hur skapa solidaritet i knapphetens och de minskande förväntningarnas samhälle?

I ett otryggt socialt läge, speciellt då ofärd genom landet drager, kan känslor av otillräcklighet och skam förflyttas som radioaktivt problemavfall (Siltala, 2013) – den Andre får via negativa projektioner bära bördan av individens egna känslor av sina tillkortakommanden (Adorno, Frenkel-Brunswik, Levinson, & Sanford, 1969; Kristeva, 1991). En lockelse till dylika projektioner finns i tiden. Dessa projektioner får sin näring av kluvna och schematiska bilder av gruppen ifråga, också av barn och unga. För vuxengenerationen representerar barn och unga framtiden och de är därför laddade med stark känsla, av både hopp och fruktan, vilket kan främja projektioner. Men trots alla mot unga riktade projektioner visar forskning att majoriteten av unga är friskare än tidigare och kapabla till empati med andra (Siltala, 2013). Föräldrar har i gemen hitintills fungerat som buffert mot en demontering av välfärdssamhället.

Familjen som buffert mot snabba samhälleliga förändringar

Storskaliga undersökningar visar att föräldrar i gemen efter milleniumskiftet, trots osäkrare arbetsvillkor, har kunnat skapa familjeliv, som möjliggör en mer individualiserad behandling av barnen.

Familjecentrerat etos från slutet av 1990-talet har även betonat föräldrars psykologiska tillgänglighet (Jallinoja, 2006), vilket kan ha kompenserat effekterna av ökningen av barnfattigdom från 1995-2009. Barnfattigdomen tenderar dock gå i arv. De finländska pap-porna har axlat ett större omsorgsansvar också i primärvården. Finlands familjeledigheter och familjestöd har sedan 1980-talet hört till de mest generösa och mångsidiga (Rotkirch, 2014), men en del av dessa är för nuvarande under diskussion.

Oberoende av sociala möjligheter och begränsningar strävar föräldrar till att efter bästa förmåga skydda sina barn och trygga sin återväxt. Varför?

Anknytning – grund för överlevnad och människans sociala evolutionsform

För att överleva måste individer inom varje art kunna skydda sig själv, fortplanta sig och skydda sin avkomma, tills den hinner reproducera sig (Tooby & Cosmides, 1990, 1992; Farnfield, Hautamäki, Nørbech, & Sahhar, 2010). Det nyfödda människobarnet är det mest ofullgångna av alla djurarter och beroende av långvarig omvårdnad i den kokong av omsorg, som skapas i det nära samspelet med föräldrarna. Människans sociala evolutionsform karakteriseras av att det nyfödda barnets hjärna är multipotentiell och plastisk och utvecklas via tillägnande av kulturell tradition. Det späda barnet bygger upp sina neuron-nätverk, en hierarkisk integration av hjärnverksamheten i cortex' ledning och sin psykiska upplevelsevärld i samspelet med vårdande vuxna. Att söka skydd hos och ty sig till en äldre och visare person är ett primärt motivationssystem (Bowlby, 1982). Ömsesidig anknytning är en förutsättning för att människan kan bli till den komplexa sociala kognitionsvarelse hon är (Bowlby, 1982). Människobarnet har en i artens utveckling utformad disposition, en medfödd tendens att knyta an till vårdande vuxna, men föräldrarnas, av kulturen betingade samspelsformer, dvs. hur sensitiva de är för barnets signaler påverkar utformningen av barnets anknytningsstrategi. Med förutsägbart tillgängliga och lyhört lystrande föräldrar, som hjälper barnet med att artikulera och tolka sina känslor, kan barnet utveckla tillit till dem, dvs. en trygg anknytning (Hautamäki, 2008, 2011, 2014b,c; Kim, Fonagy, Allen, Martinez, Iyengar, & Strathearn, 2014). Om föräldrarna konsekvent låter bli att reagera på barnets negativa känslouttryck, lär sig barnet att undertrycka dessa och att kontrollera sina negativa känslouttryck. Om föräldrarna är inkonsekventa, lär sig barnet att överdriva sina känslouttryck för att fånga och upprätthålla sina föräldrars uppmärksamhet.

Trygg anknytning överförs, förmedlad av en tillräcklig föräldrasensitivitet, till följande generation, medan otrygg anknytning kan vändas till sin motsats, från, till exempel, kän-

lomässigt undvikande, Typ A till känslomässigt upptagen, Typ C (se Hautamäki et al., 2010a,b; Hautamäki, 2014b,c för analys av mekanismer för överföring av anknytningsstrategier).

Hur överförs anknytning från en generation till följande?

Då ett barn föds tar en dialog vid och ett livslångt åtagande inleds. Multisystemisk forskning visar på hur moderns egna barndomserfarenheter och anknytningsstrategi påverkar hennes förmåga att uppleva sitt eget barn som älskansvärt och belönande (Strathearn, Fonagy, Amico, & Montague, 2009). Tryggt anknutna mammor visade större aktivering av belöningscentrum i hjärnan, när de varseblev bilder av sina babies, både leende och gråtande. Mödrar med undvikande anknytning visade en mindre aktivering av belöningscentrum, speciellt vid bilder av sitt gråtande barn (mätt via fMRI aktivering). Det kom till uttryck i otrygga mammors minskade sensitivitet, empati och inkongruenta beteende på vad de upplevde vara negativa känslouttryck hos barnet (Hautamäki, 2014b,c). Det inkongruenta beteendet kan vara att inte uppfatta eller inte reagera på barnets signaler eller att reagera med falskt positiva, forcerade och krystade känslouttryck. Ingetdera hjälper det späda barnet att tolka eller namnge sina, ännu formlösa, oartikulerade känslor.

Olöst trauma minskar lyhördhet för barnets signaler och går från generation till annan

Mödrar med obearbetade trauman (undersökt med Adult Attachment Interview) visade en nedsatt amygdalarespons på bilder av sitt gråtande barn. Amygdala, alarmcentret, bidrar till att uppfatta hot och processa känslor och aktiverar till att lystra till barnets signaler. Mödrarnas förmåga att varsebli, att tolka rätt och att reagera på barnets negativa känslouttryck var nedsatt. De traumatiserade mödrarna drog sig istället emotionellt tillbaka och blev psykologiskt otillgängliga (Kim, Fonagy, Allen, & Strathearn, 2014) för att skydda sig själva mot en alltför intensiv och olidlig känslolöstanstormning, svår att härbärgera. Zanetti, Powell, Cooper, & Hoffman (2011) använder metaforen ”*shark music*”, i crescendo, för att illustrera en hotande situation av pinande känslösvall, aktiverad av ett tidigare trauma. Mödrar, som aktivt bearbetat sin anknytningsstrategi och upplevda trauman, var däremot mer lyhörda även för sina barns negativa känslouttryck och hade tryggt anknutna barn (Iyengar, Kim, Martinez, Fonagy, & Strathearn, 2014).

De flesta föräldrar säger sig älska sina barn, dvs. de uppger på de semantiska representationernas nivå, att de vill sina barn väl, de vill skydda och vårda dem väl. Ibland är en del

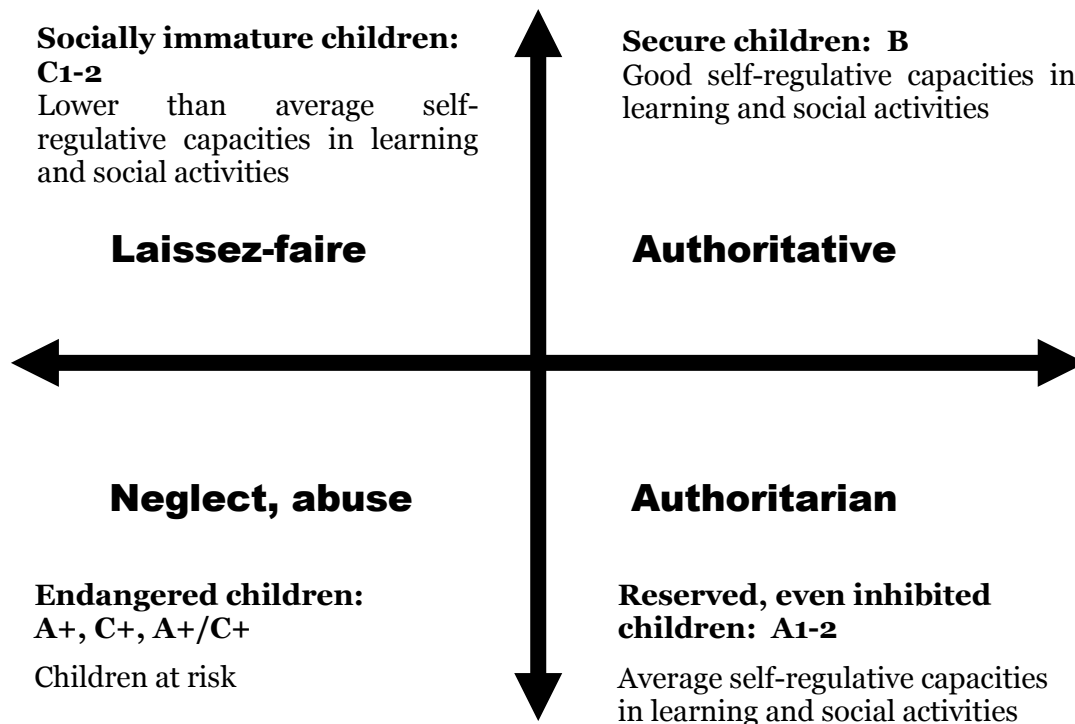
föräldrar dock inte kapabla att reagera sensitivt på sina barns signaler. Istället för att skydda och trösta sina barn i deras nöd, kan barnet av sina föräldrar avvisas, stötas bort, utsättas för fysiskt våld eller vanvårdas. All familjeintervention syftar till att överbygga gapet mellan föräldrarnas välvilliga, på semantiskt plan uttryckta föresatser och föräldrarnas reella beteende i samspelet med sitt barn, dvs. att hjälpa föräldrarna att förverkliga sina välmenande intentioner i det reella samspelet med sitt barn (Crittenden, 2008; Crittenden, Dallos, Landini, & Kozłowska, 2014; Hautamäki, 2014a,b,c).

Auktoritet och tillgänglighet

De antiauktoritära rörelserna uppstod i det II. världskrigets kölvatten, bland annat som en reaktion på de bestialiska dåd, som hade utförts i lydnadens namn. Därmed inleddes en allmän erosion av auktoritet, som fortsättningsvis är i gång. Baumrind (1967,1993) var en av första familjeforskarna, som började kritisera nedvärderingen av alla former av vuxenauktoritet. Hon argumenterade att det inte var auktoriteten, som i sig själv var av ondo, utan frågan om föräldraauktoritet måste kopplas ihop med det känslomässiga band, som föräldern hade till sitt barn. Utgående från detta kan följande taxonomi skapas (Hautamäki, 2008):

Psykologisk tillgänglighet: Barnets möjlighet att dela med sina föräldrar också smärtsamma och negativa känslor verbalt, rådpläga med föräldrarna vs mer kylslagna, avlägsna relationer (vertikal axel, se figur 1).

Auktoritet: Föräldern är en aktningvärd auktoritet och styr barnet med hjälp av konsekventa, åldersadekvata förväntningar på barnet, dvs. kontroll via klart utsagda regler vs föräldern vill inte fungera som en auktoritet och är inkonsekvent, reglerna flyter slumpmässigt enligt situationen (horisontell axel).

Figur 1: Föräldratillgänglighet och auktoritet i koppling till barnets förväntade utveckling

Trend i tiden: Rådsvill fostrare och abdikation från föräldraauktoritet

Också i Finland kan en pendelsvängning skönjas från 1950-talets auktoritära, lydnessorienterade fostran mot en mer fri fostran, i vilken fostraren inte ens vill vara en auktoritet. Speciellt den stora efterkrigstida generationen av föräldrar bars ofta av en välmenande önskan att visa barnen mer kärlek och ömhet än de själv upplevde sig ha fått. Men de kunde ha svårt med att kombinera psykologisk tillgänglighet med att fungera som auktoritet. Den snabba urbaniseringen, avtraditionalisering av samhället och en stor samhällelig förändringshastighet har skapat rådsvilla och osäkra föräldrar: Hur skall man fostra sina barn, när man inte kan fostra dem som man själv har fostrats, framtiden synes oviss och många traditionella värden tycks guppa på värderelativismens våg: So what? Who cares? (Hautamäki, 2008)? En rådsvill fostrare kan trots de bästa intentioner bli inkonsekvent. Kalliala (1999) visar på att föräldrar i huvudstadsregionen i slutet av 1990-talet varken var helt säkra på vilka värden och regler de skulle hålla fast vid med sina barn eller vilka medel de skulle använda för att främja regelefterföljden. Också fostrarrådsvillhet hos barnträdgårdslärare kan medföra en minskad lyhördhet för barnets signaler (Kalliala, 2008). Efter milenyumskiftet kan man dock klart skönja en mer allmänt accepterad önskan och strävan

hos finländska föräldrar att behandla barnen som individer och att förena kärleksfull tillgänglighet med åldersadekvata, klart artikulera gränser (Hautamäki, 2014c).

Baumrind (1993) betonar att samlad forskning klart har visat att auktoritativ fostran bäst främjar barnets utveckling av självreglering i ett komplext globalt samhälle. Barnet lär sig att ty sig till sina föräldrar i nöd, att de och deras åsikter är värdefulla och att konflikter kan lösas och kompromisser nås genom rådplägning. Barn lär sig att både uttrycka sig själv och att lyssna till andra, att rådpläga och kompromissa. De förunnas uppleva föräldern som aktningsvärd, en person värd att identifiera sig med. Inspirerad av denna modell vågar sig barnet ut i den vidare världen, för att utforska och erövra denna. Auktoritativt fostrade barn har den bästa affektiva och kognitiva självregleringen kopplad till trygg anknytning (Typ B) och de är också uppskattade och omtänkta av sina kamrater på grund av att de beaktar andra och konstruktivt kan rådpläga i konfliktsituationer. Det auktoritativt fostrade barnet är morgondagens vinnare – hon/han kan både självbestämmande och med beaktande av andra navigera och upprätthålla sin kurs i en komplicerad, mångfacetterad och snabbt föränderlig global värld (Baumrind, 1993).

De auktoritärt fostrade barnen har lärt sig att lystra till auktoritetens påbud och göra det som rätt är. Barnet lär sig mindre att uttrycka sin egen nöd, sina egna känslor eller sina åsikter och undviker speciellt att uttrycka sina negativa affekter (ilska, rädsla eller behov av tröst och stöd). Anknytningsstrategin blir känslomässigt undvikande (Typ A). I konfliktsituationer tenderar barnet att tiga och vika undan och lär sig därför inte att hantera konflikter smidigt, genom att rådpläga.

Det fritt fostrade (*låt-gå*-fostran) barnet har haft alltför inkonsekventa föräldrar. Barnet lär sig inte att kognitivt, i termer av tidsmässiga eller kausala samband, förutsäga sina föräldrars beteende, till exempel: Om jag gör detta, så reagerar mamma såhär. Men barnet lär sig i förskolåldern att om det överdriver sina negativa känslouttryck, dvs. visar trotsig ilska, höggradig rädsla eller stark önskan om tröst och stöd ända till förställd hjälplöshet, feigned helplessness, Crittenden, 2008) kan det driva igenom sin vilja och använda föräldrarna som utlöpare för sin vilja (Hautamäki, 2014b,c). Föräldrarna de idealiseras tidigt och har svårt att fungera som aktningsvärda identifikationsobjekt. Föräldrarna har mist sin gloria för tidigt – hur kan barnet respektera föräldrar, som undfallande försvinner in i tapeten, när barnet börjar stampa med foten? Detta förklarar att barnets affektiva självreglering utvecklas något sämre och att dessa barn ofta verkar socialt omogna, ständigt beroende av den vuxnes uppmärksamhet, ingripande eller stöd av olika slag. Anknytningsstrategin kallas för ambivalent-motsträvig (Typ C) med syfte att tvinga andra att ständigt uppmärksamma barnet. Barnet lär sig inte att rådpläga, utan vänjer sig att driva igenom

sin egen vilja genom att ständigt växla mellan överdrivet avväpnande gullande och argsin-ta tvingandebeteenden.

Dessa tre ovan nämnda fält för föräldrastilar representerar dock genomsnittliga sätt att fostra i dagens samhälle, och man kan observera dessa barn inom dagvården och i skolvärlden. Den egentliga rutan för oro är den, i vilken föräldrars psykologiska otillgänglighet kopplas samman med en oförutsägbar och ofta brutal auktoritet. Föräldrarna är upptagna av annat, av sina problem, och orkar inte bära sina barn och deras väl och ve i sinnet. De orkar inte heller bygga upp och upprätthålla dagliga rutiner eller regler, som skulle skapa förutsägbar samvaro i familjen. Barnen utsätts för regelrätt vanvård, ibland kopplat till oförutsägbara, skrämmande och brutala bestraffningar. Barnens utveckling är i fara och intervention är påkallad. För att klara sig under sådana uppväxtvillkor, måste barnen också skydda sig med hjälp av mer extrema anknytningsstrategier, vilka senare, i mer trygga kontext, kan verka malplacerade och svåra att förstå (Crittenden, 2008) .

Finländska frontveteraners lägre PTSD-värden och upplevda integritet

Europeiska jämförelser visar på en mindre traumatisering av finländska krigsveteraner och en förmåga att skapa en livsöversikt, som gav uppoffringar en personlig mening (Hautamäki & Coleman, 2001). Den hade många orsaker, bland annat upplevdes kriget som socialt berättigade och individuellt meningsfulla; att försvara sitt eget land mot en övermäktig fiende. Även sociala stödssystem för krigsveteraner hjälpte med att integrera dem i samhället samt bearbeta sina krigstrauman. En mer repressiv bearbetningsstil (Coifman & Bonanno, 2007) kan ha underlättat ett gradvis bearbetande av pinande, skrämmande och smärtsamma minnen. Liksom en f.d. ledande officer uttryckte det: *"Visst lämnade kriget något slag av spår på mig, för att mer än 10 år efter kriget, om jag drack mer än måttligt...eller låt oss säga, en stor mängd alkohol...steg krigsminnena upp i mitt sinne... de bara återvände. Jag återfann mig alltid i Hatjalahti kämpande mot ryssen. Eller så sade min fru till mig."* Fråga: *"Menar du att krigsminnena återkom?"* Respondent: *"Ja, tills ungefär 12 år efter kriget, skulle jag säga. Efter det återkom de inte mer."*

På frågan: *"Om du skulle få leva ditt liv på nytt, vad skulle du göra annorlunda?"* svarade en annan krigsinvalid utgående från en religiös livssyn med att stoiskt och fatalistiskt acceptera nödvändigheter. Han hade lett sin trupp över ett minfält under Fortsättningskriget, trampat på en mina och mist sitt vänstra öga, sin arm och sitt ben. Han hade gift sig, hade fått tre söner och skapat en arbetskarriär. Vid intervjuögonblicket innehade han en respekterad ledarskapsposition i en brödraorganisation för krigsveteraner: *"Nej, detta är*

mitt liv. Detta är mitt liv. För mig är det på så vis. OK! Jag vill säga så att detta har varit mitt öde och mitt liv. Man kan inte återkalla det som en gång var; det är så att Herren bestämmer längden och kvaliteten på ens liv.”

Att acceptera åldrande och död: Visdom är insikt i och acceptans av nödvändigheter

I traditionella kulturer kopplas åldrande ihop med visdom. Äldre disengagerar sig från all dagliga krav för att engagera sig nya slag av andlig transcendens och moraliska resonerang och de kan få rollen av visa män och kvinnor. Ålderdomsforskare betonar att visdom uppstår via insikt i människans bräckliga existentiella villkor. Åldersdomens utvecklingsuppgift kretsar mellan två poler, integritet och förtvivlan. Integritet innebär att den åldrande personen kan se mening, sammanhang och värde hos det liv hon förunnats leva i motsats till känslor av meningslöshet och ångest över det icke-levda livet, som hon nu endast kan avundas hos andra (Hautamäki & Coleman, 2001). Integritet innebär att förlika sig med det liv man levt: Det var det bästa liv jag kunde leva med mina utgångspunkter och resurser. Man kan känna glädje och tacksamhet över sitt liv i Violetta Parras efterföljd: *”Jag vill tacka livet, som gett mig så mycket, det har gett mig glädjen, det har gett mig smärtan, så att jag kan skilja det onda från det goda..”*. Åldringen kan också känna samhörighet med dem, som kommer efter honom och skall inta hans/hennes plats vid livets gästabud. Den mest påtagliga samhörigheten är delaktighet i en obruten socio-psyko-biologisk generationskedja: Där jag en gång gick, reser sig ett släkträd med en vittförgrenad och mäktig krona.

Ridley Scott beskriver i filmen *Blade Runner* kamroboten raseri över snart utslocknande. Människan har lyckats skapa robotar med för människan unikt självmedvetande. Dessa robotar blir medvetna om sin korta programmeringstid och anländer från universums marginaler till jorden för att be sin skapare förlänga sitt livsprogram. De upplever ett mordiskt raseri över den narcissistiska kränkning, som det snara utslocknandet innebär. Som den siste överlevande kamroboten uttrycker saken: *”Jag har sett vad ingen människas ögon skådat. Jag har sett stridsrymdskeppen brinna utanför Orion. Skall mitt unika medvetande slockna?”* Kamroboternas utsatta situation uttrycker väl människans existentiella dilemma, människans bräckliga och ändliga livsvillkor.

Mot dödens realitet kan människan endast sätta sin integritet. Hur skapa integritet, då döden börjar flåsa i nacken? I sin utvandrartrilogis sista del, *Sista brevet till Sverige* beskriver Vilhelm Moberg invandraren Karl Oskar Nilsson. Charles O. Nelson, svenskfödd farmare i Minnesota är gammal vorden. Men han kan inte återvända hem till Korpamoen.

Men med kartan över Ljuder socken återvänder Karl Oskar Nilsson hem. Liggande i värkande rygg kan han fritt vandra omkring på vägarna i den bygd, i vilken han föddes. Han följer med sitt finger alla stigar som han aldrig mer skall beträda och stannar vid de ställen han aldrig mer skall återse. Där, vid grinden skall hans älskade Kristina vänta på honom, som hon alltid gjorde. Bland tusen skall han känna igen henne, hon, med fräknarna på näsan, de gyllenblonda flätorna och den blå axelschaletten. Så skapar Karl Oskar Nilsson en livsöversikt, med djupa rötter i Smålands steniga jord, medan släktträdets mäktiga krona breder ut sig i Amerika, över Minnesotas bördiga majsfälthet och svartmylla.

Den kanske vackraste filmen om att skapa integritet är Ingmar Bergmans *Smultronstället*. Emeritus professor Isak Borg har en mardröm, som föds ur dödsångest. På morgonen säger hans svärdotter honom att han är en känslökall och hänsynslös egoist och att han med kirurgisk skicklighet har skurit ut varje mänsklig känsla ur sin upplevelsevärld. Isak Borg är djupt skakad. Han anträder resan till Lunds universitet, där han skall promoveras till jubeldoktor. Tillika anträder han en resa i sitt inre själslandskap för att skapa livsöversikt. På vägen besluter han besöka sitt barndomshem med smultronstället, där han ofta träffade sin ungdomsälskade, kusin Sara. På smultronstället minns han starkt Sara. I Dantes efterföljd blir hon hans Beatrice, ledsagaren på hans vandring genom himmel och helvete, som hjälper honom att bära smärtsamma känslor och att acceptera åldrande och död genom att (åter)finna goda inre objekt.

Det blir också en infernovandring. Isak Borg måste minnas hur han just på sitt smultronställe nödgades följa med hur hans bror Sigfrid, den älskvärde slarvern, förför hans älskade Sara. Sara äktar Sigfrid. Den övergivne Isak får som en utanförstående betrakta Sigfrids och Saras lycka. Hans eget äktenskap blir till ett äktenskapshelvete med sådana subtilt kylslagna sadomasochistiska undertoner, som bara Ingmar Bergman kan beskriva. Med sin rädsla för närhet och känslökyla förjagar Isak både sin hustru och son. Slutligen måste Isak i en mardröm möta sin rädsla för misslyckande. Han, den borne presteraren, den tvångsmässiga presteraren kan inte ens diagnostisera ett enkelt bakterieprov. Han känner sig tillintetgjord av skam. Han frågar, vad ska bli straffet för dessa medmänskliga överträdelser? I drömmen svarar hans inre domare: Ensamhet. Med människans okuvliga optimism frågar Isak Borg, men kan jag då gottgöra, reparera, ställa till rätta? Ödmjukt inleder han en dialog med sin sonhustru och sin son. Skakad, men luttrad i sin själ blir Isak Borg promoverad till jubeldoktor. På kvällen, när han skall somna, stiger bilder in i hans sinne, bilder från barndomsvillan i havsbandet, sommarnöjet präglad av storfamiljens ystra vimmel. I andanom hör han sina föräldrar ropa från udden: "Isak, var är du?" Han springer till udden och ser far ordna båtens segel och lyfta ankar. Mor sitter på den röda släta klipphällen och vinkar till honom. Med ett lyckligt leende somnar han in. Tittaren

förstår, att när Isak Borgs timme slår, så skall han, buren av återföreningstanken, springa sina kära till mötes och sjunka in i den famn han en gång utgick ifrån för att erövra världen.

Litteratur

- Adorno, T.W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D.J., & Sanford, R.N. (1969). *The Authoritarian Personality*. New York: Norton.
- Altvater, E. & Huisken, F. (Hrsg.) (1971). *Materialien zur Politischen Ökonomie des Ausbildungssektors*. Erlangen: Verlag Politladen.
- Archer, M., Bhaskar, R., Collier, A., Lawson, T., & Norrie, A. (1998). *Critical Realism: Essential readings*. London, New York: Routledge.
- Bardy, M., Salmi, M., & Heino, T. (2001). *Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES: Raportteja 26, 2001.
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75, 43-88.
- Baumrind, D. (1993). The average expectable environment is not good enough: A response to Scarr. *Child Development*, 64, 1299-1317.
- Bowlby, J. (1969/1982). *Attachment and loss: Attachment. Vol. 1*. London: Hogarth Press. (Original work published 1969).
- Coifman, K.G. & Bonanno, G.A. (2007). Does repressive coping promote resilience? Affective-autonomic response discrepancy during bereavement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92, 745-758.
- Crittenden, P.M. (2006). A Dynamic-Maturational Model of attachment. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 27(2), 105-115.
- Crittenden, P.M. (2008). *Raising parents. Attachment, parenting and child safety*. Cullompton: Willan.
- Crittenden, P.M. & Ainsworth, M.D.S. (1989). Child maltreatment and attachment theory. In D. Cicchetti & V. Carlson (Eds.), *Handbook of child maltreatment: Theory and research on the causes and consequences of child abuse and neglect* (pp. 432-463). New York: Cambridge University Press.
- Crittenden, P.M, Dallos, R., Landini, A., & Kozłowska, K. (2014). *Attachment and family therapy*. New York, Maidenhead: Open University Press.
- Farnfield, S., Hautamäki, A., Nørbech, P., & Sahhar, N. (2010). DMM-assessment of attachment and adaptation: procedures, validity and utility. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 15(3), 313-328.

- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1992). *The transformation of intimacy. Sexuality, love & eroticism in modern societies*. Cambridge: Polity Press.
- Hautamäki, Antti (1985). Epistemologinen relativismi. *Ajatus*, 42, 22-40.
- Hautamäki, A. (1982). *Activity environment, social class and voluntary learning. An interpretation and application of Vygotsky's concepts*. University of Joensuu: Publications of the University of Joensuu, Series A, nr. 22.
- Hautamäki, A. (1986). Activity environment, social class and educational career: Development of mastery among 11-17-year-olds. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 30(1), 1-16.
- Hautamäki, A. (2008). Naisen yksilöllistymisen mahdollisuus ja hinta – oman äänen löytäminen ja äitiys. Teoksessa A-R. Lahikainen, R-L. Punamäki, & T. Tamminen (toim.), *Kulttuuri lapsen kasvattajana* (ss. 117-141). Helsinki: WSOY.
- Hautamäki, A. (2010). Silencing the Self across generations and gender. In D.C. Jack & A. Ali (Eds.), *Silencing the Self across cultures. Depression and gender in the social world* (pp. 175-201). Oxford, New York: Oxford University Press.
- Hautamäki, A. (2011). Lapsen kiintymyssuhteet ja niiden vaarantuminen. I J. Sinkkonen & M. Kalland (Eds.), *Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen* (ss. 29-69). Helsinki: WSOYpro.
- Hautamäki, A. (Ed.) (2014a). *The Dynamic-Maturational Model of Attachment and Adaptation – Theory and practice*. Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet: SSKH Skrifter, 37.
- Hautamäki, A. (2014b). Mothers and infants. Screening for relationships at risk with the CARE-Index. In S. Farnfield & P. Holmes (Eds.), *Routledge Handbook of Attachment: Assessment* (pp. 37-52). New York: Routledge.
- Hautamäki, A. (2014c). Transmission of attachment across three generations – ghosts and angels in the Finnish Nursery. In A. Hautamäki (Ed.), *The Dynamic-Maturational Model of attachment and adaptation – theory and practice* (pp.18-56). Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet: SSKH Skrifter, 37.
- Hautamäki, A. & Coleman, P.G. (2001). Explanation for low prevalence of PTSD among older Finnish war veterans: Social solidarity and continued significance given to wartime sufferings. *Aging and Mental Health*, 5, 165-174.

- Hautamäki, A. & Hautamäki, J. (1981). På jakt efter en metod – den kulturhistoriska skolan och ett konkret studium av psyket. *Nordisk Psykologi*, 33, 1, 1-10.
- Hautamäki, A., Hautamäki, L., Neuvonen, L., & Maliniemi-Piispanen, S. (2010a). Transmission of attachment across three generations. *European Journal of Developmental Psychology*, 7(5), 618-634.
- Hautamäki, A., Hautamäki, L., Neuvonen, L., & Maliniemi-Piispanen, S. (2010b). Transmission of attachment across three generations: Continuity and reversal. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 15(3), 347-354.
- Hautamäki, J. & Hautamäki, A. (2009). Reading and socio-economic factors: A cross-sectional Nordic study of the 2000, 2003 and 2006 PISA-results. In T. Matti (Ed.), *Northern lights on PISA 2006*. TemaNord 2009:547. Copenhagen: Nordic Council of Ministers.
- Hautamäki, J., Kupiainen, S., Marjanen, J., Vainikainen, M-P., & Hotulainen, R. (2013). *Oppimaan oppiminen peruskoulun päättövaiheessa. Tilanne vuonna 2012 ja muutos vuodesta 2001*. Tutkimuksia 347. Helsinki: Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Häyrynen, Y.-P. & Hautamäki, J. (1973). *Ihmisen koulutettavuus ja koulutuspolitiikka*. Helsinki: Weilin + Göös.
- Iyengar, U., Kim, S., Martinez, S., Fonagy, P., & Strathearn, L. (2014). Unresolved trauma in mothers: Intergenerational effects and the role of reorganization. *Frontiers in Psychology, Psychology for Clinical Settings*: Provisional file, not the final typeset article. Lausanne: Frontiers.
- Jallinoja, R. (2006). *Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljentämässä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Järventie, I. (1999). *Syrjäytyvätkö lapset? Tutkimus 1990-luvun lasten perushoivasta, hyvinvoinnista ja lastensuojelupalvelujen käytöstä Helsingissä*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Julkaisuja, 6.
- Kaikkonen, R. et al. (toim.)(2012). *Lasten ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointierot*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos: Raportti 16.
- Kalliala, M. (1999). *Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä. Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan murros*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kalliala, M. (2008). *Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa?* Helsinki: Gaudeamus.

- Kim, S., Fonagy, P., Allen, J., Martinez, S., Iyengar, U., & Strathearn, L. (2014). Mothers who are securely attached in pregnancy show more attuned infant mirroring 7 months postpartum. *Infant Behavior and Development*, *37*, 491-504.
- Kim, S., Fonagy, P., Allen, J., & Strathearn, L. (2014). Mothers' unresolved trauma blunts amygdala response to infant distress. *Social Neuroscience*, 2014. <http://dx.doi.org/10.1080/17470919.2014.896287>
- Kristeva, J. (1991). *Främlingar för oss själva*. Lund: Natur och Kultur.
- Kvale, S. (1997). *Inter views as knowledge construction*. Paper presented at the symposium Qualitative studies of experience and understanding: Methodological issues, at EARLI – 7th European Conference for Research on Learning and Instruction, Athens, August 26-30, 1997.
- Kuhn, T.S. (1962/2012). *The structure of scientific revolutions*. Chicago: University of Chicago Press (50th Anniversary Edition 2012, original work published 1962).
- Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) (2014). *Lapsiperheiden hyvinvointi*. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos: Raportti 21.
- Lorenzer, A. (1972). *Zur Begründung einer materialistischen Sozialisationstheorie*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Luopa, P., Lommi, A., Kinnunen, T., & Jokela, J. (2010). *Nuorten hyvinvointi Suomessa 2000-luvulla. Kouluterveyskysely 2000-2009*. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos: Raportti 20.
- Luyckx, K., Schwartz, S.J., Berzonsky, M.D., Soenens, B., Vansteenkiste, M., Smits, I., & Goossens, L. (2008). Capturing ruminative exploration: Extending the four-dimensional model of identity formation in late adolescence. *Journal of Research in Personality*, *42*, 58-82.
- Luyckx, K., Soenens, B., Goossens, L., Beckx, K., & Wouters, S. (2008). Identity exploration and commitment in late adolescence: Correlates of perfectionism and mediating mechanisms on the pathway to well-being. *Journal of Social and Clinical Psychology*, *27*(4), 336-361.
- Rimpelä, M. (2001). *Puheenvuoro Stakesin miniseminaarissa Lasten syrjäytymisestä*, Helsinki, 22.1.2001.
- Rimpelä, M. (2008). Lasten ja nuorten hyvinvointi. Teoksessa P. Moisio et al. (toim.), *Suomalaisten hyvinvointi* (ss. 62-75). Helsinki: Stakes.

- Rotkirch, A. (2014). *Tillsammans. Om familjelivets härlighet och svårighet*. Helsingfors: Schildts & Söderströms.
- Siltala, J. (2013). *Nuoriso – mainettaan parempi? Nykynuorten sopeutumisratkaisut historiassa*. Helsinki: WSOY.
- Strathearn, L., Fonagy, P., Amico, J., & Montague, P.R. (2009). Adult attachment predicts maternal brain and oxytocin response to infant cues. *Neuropsychopharmacology*, 34(13), 2655-2666.
- Tooby, J. & Cosmides, L. (1990). On the universality of human nature and the uniqueness of the individual: The role of genetics and adaptation. *Journal of Personality*, 58, 17-67.
- Tooby, J. & Cosmides, L. (1992). The psychological foundations of culture. In J. Barkow, L. Cosmides, & J. Tooby (Eds.), *The adapted mind: Evolutionary psychology and the generation of culture* (pp.19-136). New York: Oxford University Press.
- Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in society. The development of higher psychological functions*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Zanetti, C.A., Powell, B., Cooper, G., & Hoffman, K. (2011). The circle of security intervention: Using the therapeutic relationship to ameliorate attachment security in disorganized dyads. In J. Solomon & C. George (Eds.), *Disorganized attachment and caregiving* (pp. 318-342). New York: Guilford Press.
- Ziehe, T. (1975). *Pubertät und Narzissmus: Sind Jugendliche entpolitisiert?* Frankfurt am Main: Europäische Verlagsanstalt.
- Ziehe, T. & Stubenrauch, H. (1982). *Plädoyer für ungewöhnliches Lernen. Ideen zur Jugendforschung*. Reinbek: Rowohlt.

SSKH Notat 1998

SSKH Reports and Discussion Papers 1998

1/98

Åsa Rosengren och Gunborg Jakobsson

Äldreomsorgen i Norden – med exempel från Herlev, Jakobstad, Sandefjord och Stockholm. Nordiska modellkommunprojektet NOVA.

2/98

Gunborg Jakobsson och Åsa Rosengren

Kartläggning av äldreomsorgen i fem nordiska kommuner. Herlev, Akureyri, Jakobstad, Sandefjord och Katarina-Sofia socialdistrikt, Stockholm. Nordiska modellkommunprojektet NOVA.

3/98

Susanne Jungerstam-Mulders

Extreme Right-wing Parties: Ideological, Protest or Racist Parties.

4/98

Kjell Andersson

Näringsutvecklingen i sydvästra Finlands skärgård 1985–1995. Tolv kommuner i ljuset av offentlig statistik.

5/98

Elina Vuola

Between the State and the Church – Nicaraguan Women's Reproductive Rights and the Promotion of Human Rights in the Finnish Development Cooperation.

6/98

Jouni Pirttijärvi

Indigenous Peoples and Development in Latin America.

7/98

Liisa Laakso, Iina Soiri and Zenebework Tadesse with Konjit Fekade

In Search of Democratic Opposition Constraints and Possibilities for Donors' Support in Namibia and Ethiopia.

SSKH Notat 1999

SSKH Reports and Discussion Papers 1999

1/99

Mika Helander

Publications on Ethnic Relations in Finland 1991–1996.

2/99

Leo Granberg, Erland Eklund and Kjell Andersson

Rural Innovation and Environment: New Development Paths in the Finnish Countryside?

3/99

Åtta studier i nya och gamla mediemarknader.

Arbetsrapport från kursen i medieekonomi vid Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet våren 1999.

4/99

Viveca Ramstedt-Silén

Riksdagsutskott eller kvinnoförening? Det kvinnliga nätverket i Finlands riksdag.

SSKH Notat 2000

SSKH Reports and Discussion Papers 2000

1/2000

Silka Koskimies

Experiences of Ethnic and Racial Discrimination in Finland. A presentation of NEON material, 1998-1999.

2/2000

Helena Blomberg & Christian Kroll

The Support For The Scandinavian Model In A Time Of Cuts:
Attitudes In Finland

3/2000

René Lindqvist, ohjaaja Ullamaija Kivikuru

Mainonta Suomen kansallisilla kaupallisilla tv-kanavilla verrattuna lakiin televisio- ja radiotoiminnasta

4/2000

Mikael Blomberg

På kurs: vem, vad, var och varför? Svenskt kursdeltagande och önskemål om verksamhetens inriktning vid huvudstadsregionens vuxenutbildningsinstitut.

5/2000

Kjell Andersson, Erland Eklund & Leo Granberg

Turism, naturutnyttjande och innovationer i tre kommuner: en fältstudierapport

6/2000

Matti Similä

Migrants and Ethnic Minorities on the Margins: Report for Finland (MEMM-report to CEMES)

7/2000

Kim O.K. Zilliacus

Setting up a Nordic/Australasian Comparative Design: Similarities and Differences Revisited

SSKH Notat 2001

SSKH Reports and Discussion Papers 2001

1/2001

Kim O.K. Zilliacus

An Introduction to Political Culture as a Basis for Opinion Formation

2/2001

Kim O.K. Zilliacus

Electoral Fortunes and Dilemmas: The Development of the Green and the Left-Wing Alliance

3/2001

Kim O.K. Zilliacus

Modern vs. Postmodern Politics: Theoretical Perspectives

4/2001

Kim O.K. Zilliacus & Niilo Kauppi

Postmodern Politics and New Communication Technologies: A Theoretical Framework

Social work in Europe: Challenging Racism

A Documentation of a Pilot Training Course within the Leonardo da Vinci Project "Developing a Common European Framework for Anti-Racist and Anti-Oppressive Practice for the Social Professions" at the Swedish School of Social Science, University of Helsinki, 29-31 March 2000

6/2001

Ilse Julkunen

Social and Material Deprivation among Unemployed Youth in Northern Europe

7/2001

Christian Kroll & Helena Blomberg

Different levels of policy change: A comparison of the public discussion on social security in Sweden and Finland.

8/2001

Helena Blomberg & Christian Kroll

Kommunerna och välfärdsopinionen – Attitydutvecklingen bland befolkning och kommunala eliter beträffande välfärdstjänsterna under 90-talet.

9/2001

Christian Kroll & Helena Blomberg

Förändringar i synen på arbete och arbetslöshet i Finland och Sverige under 1990-talet.

SSKH Notat 2002

SSKH Reports and Discussion Papers 2002

1/2002

Eini Pihlajamäki, Mirjam Kalland & Gun Andersson

Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området.

Verksamhetsplan 2002.

Rapport över en planeringsprocess åren 2000–2001.

2/2002

Forskningsrapport: Forskningsmetodik 2 hösten 2001.

En mångsidig public service-kanal

FSTs digitala program två månader efter kanalstarten.

3/2002

Kaj Björni, Erland Eklund, Stefan Sjöblom & Charlotta von Troil

Regionala strukturer och regionalpolitik – den finlandssvenska problematiken

SSKH Notat 2003

SSKH Reports and Discussion Papers 2003

1/2003

Utvärderingen av utbildningen och examina vid Helsingfors universitet:

Svenska social- och kommunalhögskolans rapport

2/2003

Jan Sundberg, Stefan Sjöblom och Ingemar Wörlund

Välfärd och lokal demokrati i Sverige under 60 år – inledning till ett forskningsprojekt

SSKH Notat 2004

SSKH Reports and Discussion Papers 2004

1/2004

Socialt arbete och samhällsengagemang – diskurser och lokala praktiker

20 Nordiska Socialhögskolekonferens 16-18.8.2003

Konferensrapport

2/2004

Susanna Björkell

Natura 2000 i Rekijokidalen – en konfrontation mellan lokalt kulturellt och regionalt drivet naturskydd

3/2004

Veronica Korhonen

Konflikten kring implementeringen av Natura 2000 i Finland – en konflikt mellan olika kunskapssystem samt mötesplatsernas betydelse vid skapandet av tillit

4/2004

Lynn Bonney

EU:s implementering av Natura 2000 – interaktionen mellan EU och den finländska nationella nivån

SSKH Notat 2005

SSKH Reports and Discussion Papers 2005

1/2005

Elianne Riska

Arbete och hälsa: Två centrala värden i samhället

2/2005

Bettina Lindblom och Anna Henning

Ett steg i taget – guide för vetenskapligt skrivande

3/2005

Tom Moring & Johanna Lindfors (red.)

Valmaskinen och väljaren

En studie av hur valmaskinerna användes inför EU-valet 2004

4/2005

Heidi Orava

Rapportering av tsunamikatastrofen i finlandssvensk radio och TV

5/2005

Jenni von Frenckell

Tsunamins framfart i fem finlandssvenska dagstidningar

6/2005

Tom R. Burns

Institutionell diskriminering: Makt, kultur och kontroll över invandrares livsvillkor

7/2005

Dan Koivulaakso

The future and changing economies of rural areas

Projekt Report D18 of RURBAN, Minutes meeting study areas

8/2005

Ville Klemets

Den samhällsvetenskapliga miljöundervisningen vid RHH-högskolorna 2005-2006 samt förslag till framtida koordinering och utveckling av verksamheten

9/2005

Helena Blomberg & Christian Kroll

Integration genom arbete? Perspektiv på arbetslöshet, invandring och arbetsmarknad i Sverige och Finland.

10/2005
Christian Kroll (red.)
En nordisk modell i socialt arbete?

11/2005
Nora Brandt
Socialpedagogisk hästverksamhet
En diskursiv studie i verksamhetens organiseringsprocess

SSKH Notat 2006

SSKH Reports and Discussion Papers 2006

1/2006
Erland Eklund, Kjell Andersson, Nora Brandt, Stefan Sjöblom, Elianne Riska
Den nya hästhushållningen, brukargrupper och markanvändning – en utmaning för deltagande planering
Forskningsplan

2/2006
Sebastian Gripenberg
En kvalitativ utvärdering av INTERREG IIIA/Skärgården 2000-2006

3/2006
Erland Eklund, Kjell Andersson, Nora Brandt, Stefan Sjöblom & Elianne Riska
The new equine industry, Stakeholders and land use planning
- a challenge for participatory planning

SSKH Notat 2007

SSKH Reports and Discussion Papers 2007

1/2007
Nora Brandt och Erland Eklund
Häst – människa – samhälle: om den nya hästhushållningens utveckling i Finland

2/2007
Helena Blomberg and Christian Kroll
Different rights and duties regarding welfare services: a focus on the municipal level

SSKH Notat 2008

SSKH Reports and Discussion Papers 2008

1/2008
Ulrika Långstedt
Förändringar i en traditionsbunden miljö? Om den nya hästnäringen och konsumtionslandsbygden i ljustet av "parabler" och "skript" bland jordbrukare och markägare

SSKH Notat 2009

SSKH Reports and Discussion Papers 2009

1/2009
Arbetsrelaterad invandring
i finlandssvensk dagspress
Marina Lassenius

SSKH Notat 2010

SSKH Reports and Discussion Papers 2010

1/2010

Ett steg i taget – guide för vetenskapligt skrivande (uppdatering av SSKH Notat 2/2005)

Bettina Lindblom och Anna Henning

2/2010

Media ja valta kansalaisten silmin

Kari Karppinen, Johanna Jääsaari & Ullamaija Kivikuru

3/2010

Lagging behind or leader in local democracy?

Kjell Andersson och Imre Kovách

SSKH Notat 2012

SSKH Reports and Discussion Papers 2012

1/2012

Resande teorier kring journalistik - prof. Ullamaija Kivikurus avskedsföreläsning 23.9.2010

Ullamaija Kivikuru

SSKH Notat 2014

SSKH Reports and Discussion Papers 2014

1/2014

Ett livskraftigt medielandskap på svenska i Finland

Redaktör: Tom Moring

2/2014

Bildningsförvaltningen och skolan: Rekommendationer för en fungerande svensk bildningsförvaltning

Cecilia Böhme, Henrik Hägglund & Stefan Sjöblom

SSKH Notat 2015

SSKH Reports and Discussion Papers 2015

1/2015

Familj, fostran, anknytning och utbildning – trender i tiden

Airi Hautamäki – avskedsföreläsning 18.9.2014

2/2015

Hälsa och samhälle – Ett fyrtioårs perspektiv

Elianne Riska – avskedsföreläsning 26.11.2014

3/2015

Skenhelighet

Jan-Erik Lönnqvist – installationsföreläsning 3.12.2014

Forskningen vid högskolan

Soc&koms sex huvudämnen journalistik, rättsvetenskap, sociologi, socialpsykologi och psykologi, socialt arbete samt statskunskap ligger till grund för forskningen vid högskolan.

Forskningen sker dels inom fyra tematiska områden:

- Journalistik
- Välfärd och samhällsservice
- Utveckling och socialisation
- Hälsa och samhälle

och dels inom två tvärvetenskapliga forskningscenter:

CEREN – Centret för forskning om etniska relationer och nationalism

FO-RUM – Förvaltning, organisation, regional utveckling och miljö

För mer information om forskningen vid Soc&kom gå till

<http://sockom.helsinki.fi/fiss>

ISBN 978-952-10-8831-5

ISBN 978-952-10-8832-2 (PDF)

ISSN-L 1457-1250

ISSN 1457-1250 (Print)

ISSN 1798-6966 (Online)